

УДК 37.018:[37.091.6:692.65](045)

**ОРГАНІЗАЦІЯ БЕЗБАР'ЄРНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В
ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ**

Гнатюк Оксана, кандидатка педагогічних наук, доцентка, доцентка кафедри фізики та інтегративних технологій навчання природничих наук, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1207-9081>

E-Mail: oxanagnatyk@udpu.edu.ua

Колмакова Віра, старша викладачка кафедри інформатики і інформаційно-комунікаційних технологій, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5414-0939>

E-Mail: kolmakova@udpu.edu.ua

Кравченко Оксана, докторка педагогічних наук, професорка, професорка кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9732-6546>

E-Mail: okskravchenko@ukr.net

Семко Богдана, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти ОПП «Середня освіта (Фізика. Інформатика)», Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

E-Mail: bohdana.semko@udpu.edu.ua

Дослідження зумовлене тенденцією збільшення в Україні людей з інвалідністю, зокрема, дітей з особливими освітніми потребами. У статті аналізуються сучасні підходи до розв'язання нагальних питань щодо інтеграції людей з інвалідністю у сучасне суспільство і, як наслідок, безбар'єрної доступності до навчання дітям з особливими освітніми потребами (ООП) для їх самореалізації. На сучасному етапі пріоритетного значення набуває організація безбар'єрного освітнього середовища в закладах освіти, у якому всі діти навчаються разом за загальноосвітніми навчальними програмами, з урахуванням до потреб дитини з ООП.

Багато учнів з розладами аутистичного спектру (РАС) та затримкою психомовного розладу (ЗПР) мають труднощі сприйняття письмової мови і не можуть осмислити весь навчальний матеріал за один раз пояснення вчителя. Тому запропоновані у статті методичні розробки, будуть корисними для педагогічних працівників (учителів, асистентів вчителів. Психологів та інших) і допоможуть зробити простішим та послідовним складний освітній процес зі змінами одного виду діяльності на інший, щоб не викликати стурбованості учнів з ООП.

У статті представленні приклади адаптації навчального матеріалу у вигляді картинок, малюнків, що складають послідовність їх освітньої діяльності. Такі матеріали можна використовувати для учнів у яких виникають організаційні труднощі, які заважають сприймати навчальний матеріал протягом всього уроку.

Ключові слова: інклюзія, інклюзивне безбар'єрне освітнє середовище, діти з особливими освітніми потребами, природничі науки, візуальна підтримка.

ORGANIZATION OF A BARRIER-FREE EDUCATIONAL ENVIRONMENT IN EDUCATIONAL INSTITUTIONS

Hnatiuk Oksana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Physics and Integrative Technologies of Teaching Natural Sciences, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1207-9081>

E-Mail: oxanagnatyk@udpu.edu.ua

Kolmakova Vira, Senior Lecturer of the Department of Computer Science, Information and Communication Technologies, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5414-0939>

E-Mail: kolmakova@udpu.edu.ua

Kravchenko Oksana, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Department of Social Education and Social Work, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9732-6546>

E-Mail: okskravchenko@ukr.net

Semko Bohdana, Student of the Faculty of Physics, Mathematics and Informatics, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University

E-Mail: bohdana.semko@udpu.edu.ua

This study is motivated by the trend of increasing number of people with disabilities in Ukraine, in particular, children with special educational needs. The article analyses current approaches to addressing pressing issues of integration of people with disabilities into modern society and, as a result, barrier-free access to education for children with special educational needs (SEN) for their self-realisation. At the present stage, the organisation of a barrier-free educational environment in educational institutions, in which all children study together according to general education curricula, taking into account the needs of a child with special educational needs, is of paramount importance.

Many students with autism spectrum disorders (ASD) and delayed psycholinguistic disorder (DLD) have difficulty understanding written language and cannot comprehend all the educational material in one go when explained by a teacher. Therefore, the methodological developments proposed in the article will be useful for pedagogical staff (teachers, teaching assistants, psychologists, social workers and others) and will help to make a complex educational process with changes from one type of activity to another simpler and more consistent, so as not to cause anxiety for students with SEN.

The article presents examples of adaptation of educational material in the form of pictures and drawings that make up the sequence of their educational activities. Such materials can be used for students who have organisational difficulties that prevent them from perceiving the learning material throughout the lesson.

Creating an inclusive, barrier-free educational environment requires joint efforts on the part of the state, educational institutions, parents, NGOs, theoretical and experimental research into the

methodological, psychological and pedagogical aspects of organising students' activities in the study of natural sciences in an inclusive classroom.

The use of modern visual support technologies allows us to conclude that in the context of the implementation of the New Ukrainian School reforms, the problems of integrating students with SEN into the study of natural sciences remain relevant, and learning is gradually changing.

Keywords: *inclusion, inclusive barrier-free educational environment, children with special educational needs, natural sciences.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Актуальність дослідження зумовлена тенденцією збільшення людей з інвалідністю в Україні, зокрема й дітей з ООП. Це спонукає освітян та науковців виробляти сучасні підходи до розв'язання нагальних питань щодо інтеграції людей з інвалідністю у сучасне суспільство. Одним із завдань в цьому напрямі є вироблення відповідної державної сучасної освітньої політики, яка сприяє підвищенню безбар'єрної доступності щодо отримання освітніх послуг, зокрема, й дітьми з ООП [18; 19].

Численні теоретичні та практичні дослідження з вивчення проблем реалізації сучасного інклюзивного освітнього середовища у закладах освіти, вказують на зростання інтересу до цього питання у соціумі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальність проблеми впровадження інклюзивної освіти підтвердженні численними дослідженнями вітчизняних та зарубіжних вчених.

Теоретичні аспекти впровадження інклюзивної освіти розглядали в наукових працях такі науковці, як: В. Бондар, Л. Будяк, Ф. Вуд, Д. Вудрон, Р. Даніелс, І. Малишевська, І. Калініченко, Т. Келлер, А. Колупаєва, С. Петтерс, Т. Пікож, Н. Софій, А. Сунцова, О. Таранченко, П. Хакслі, А. Хатфілд, Н. Ярмола та низка інших [1–3; 5; 8–9; 14; 21].

На думку А. Колупаєвої [8, 9], інклюзивне середовище повинне розвивати особистість і відповідати запитам соціуму та вказує на вплив впровадження інклюзивних цінностей на всі аспекти шкільного життя та взаємодію шкіл із місцевими громадами.

Відповідно, зроблений аналіз праць науковців з проблематики досліджень свідчить про те, що питання організації безбар'єрного інклюзивного освітнього середовища знаходиться на етапі впровадження методичних розробок.

Метою статті є висвітлення методичних особливостей організації безбар'єрного інклюзивного освітнього середовища та експериментальній перевірці ефективності відповідних методик.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Реалізація інклюзивної освіти та створення безбар'єрного інклюзивного освітнього середовища знайшли своє відображення в законах «Про освіту» (2017), «Про повну загальну середню освіту» (2020), «Національній стратегії зі створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року» (2021) та «Національна стратегія розвитку інклюзивного навчання на період до 2029 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації на 2024–2026 роки» (2024) [4; 10; 17; 18–19].

Одним з напрямків Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні є створення освітньої безбар'єрності [18]. Згідно Концепції НУШ [11–12] дієвою є педагогіка партнерства, яка передбачає спілкування всіх учасників освітнього процесу і командну взаємодію. В цих умовах особлива роль покладається на фахівців, які працюють з дітьми з ООП та їх батьками і вчать застосовувати набуті знання на практиці [16].

Тому питання безбар'єрності в освіті розглядається у декількох площинах: визначення освітніх потреб учня з ООП та їх задоволення; впровадження освітньої програми та оцінювання учня; наявність компетентних педагогічних працівників і батьків, які є учасниками освітнього процесу; наявність достатнього фінансування та доступної інформаційної, матеріально-технічної бази й інфраструктури.

В рамках нашого дослідження, нами було проведено опитування серед вчителів та асистентів вчителів, що забезпечують освітній процес учнів у 5–6 інклюзивних класах з природознавства (10 осіб) на предмет наявності методичних труднощів, потреб в допомозі, наявності навчально-методичного забезпечення, тощо.

За результатами опитування 90 % респондентів зазначають, що при навчанні учнів з ООП виникають значні труднощі пов'язані з реалізацією освітнього процесу в умовах інклюзивного освітнього середовища, 60 % педагогічних працівників потребують конкретних методичних рекомендацій щодо організації освітнього процесу з учнями ООП, 52 % опитаних вказують на низький рівень навчально-методичного забезпечення та 36 % педагогічних фахівців визначають низький рівень сформованості власних професійних компетенцій щодо реалізації освітнього процесу в умовах інклюзивного освітнього середовища.

Враховуючи результати анкетування, нами було розроблено методику реалізації освітнього процесу в умовах інклюзивного освітнього середовища для вивчення освітньої галузі «Природознавство» з використанням технологій візуальної підтримки з учнями із ООП.

При розробленні відповідних методик нами було враховано, що для учнів з ООП вкрай важливе вміння розрізняти («знаю як») та критично сприймати або перевіряти на достовірність отриману інформацію. Щоб навчити учнів умінь використовувати набуті знання у повсякденному житті, здатність самостійно набувати і розмірковувати над отриманою інформацією необхідно визначити, яку частину знань учні з ООП повинні засвоїти і яку частину вони можуть віднайти самостійно, зокрема й через виконання розроблених навчальних вправ [6; 20].

Також до уваги було прийнято, що нині у закладах загальної середньої освіти відбувається тенденція до збільшення учнів з ООП [7], зокрема і учнів з РАС та ЗПР. Дослідження науковців показали на наявність, у зазначених вище категорій учнів порушення соціальної мовної взаємодії. Тобто, недостатньої гнучкості використання словникового запасу при спілкуванні, відсутності емоційної реакції при вербальному і невербальному контакті, порушеного використання модуляції голосу при розмовній комунікації [21–22].

В учнів з ООП, як правило вже сформований порядок дій у повсякденному житті і це проектується на нові види діяльності, тому вони можуть противитися змінам заведеного порядку при організації освітнього процесу. Крім того, учні з РАС часто виявляють низку інших неспецифічних проблем, пов'язаних зі страхами (фобіями), які призводять до вибухів гніву й агресивності. Більшості учням з РАС важко використати загальні поняття щодо прийняття рішень для виконання завдань, навіть якщо завдання цілком відповідають їх можливостям. При роботі з учнями з РАС потрібно приймати до уваги, що діти можуть бути різного рівню розумового розвитку і в більшості випадків мають розумову відсталість [8–9; 21].

Так, для організації умов для навчання дітей з РАС та ЗПР в умовах реалізації інклюзивного освітнього середовища було використано стратегії структурованого навчання за методом ТЕАСН [21–22].

Використання структурованого навчання з учнями з РАС та ЗПР передбачає збільшення рівня самостійності і управління поведінкою з урахуванням їх когнітивних навичок. При розробці відповідних методик ми включили чотири елементи структурованого навчання, а саме фізична структура, щоденні розклади, системи роботи, візуальна структура і інформація.

Ми намагалися не тільки адаптувати вже знайомі учням з ООП дидактичні засоби, а також, врахували той факт, що їм потрібно періодично змінювати види їх діяльності, оскільки вони не можуть довгий час утримувати увагу.

Тому розроблені дані дидактичні засоби не лише направляють особливі види діяльності учня в міру їх появи, але також знімають стурбованість, допомагаючи їм організувати, зрозуміти і прийняти їхню щоденну діяльність. Використовуючи дані розробки учні з ООП можуть самостійно слідувати настановам вчителя (асистента-вчителя), і тому не так часто збуджуються, як учні, яким постійно підказують і які часто перебувають в збентеженості (що їм робити і що відбувається?).

Важливим є те, аби тип карток та їх кількість відповідали рівню розуміння навчального матеріалу учня з ООП. Така організація освітньої діяльності особливо важлива, якщо учні з РАС і ЗПР, яка спрямована на набуття компетентностей працювати без допомоги дорослих або прямого нагляду.

Так, у відповідності до державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти та модельних навчальних програм [13; 15] природничої освітньої галузі в розділі «Досліджуємо світ науки» при повторенні й узагальненні вивченого раніше вивченого, пропонуємо використовувати набір карток для визначення кількісних і якісних ознак об'єктів і явищ природи з додаванням аудіо прослуховування звуків, що супроводжують відповідні природні явища.

У плануванні організації освітнього процесу учнів з ООП на уроках з природничих наук слід врахувати наступні критерії:

1. Неузгодженість у діяльності мозку і не витривалість – характерна риса учнів з ООП. Уникаємо перевтоми дітей упродовж уроку. Бажано після виконання певного завдання влаштовувати не велику перерву. За відповідної потреби, слід змінювати різновиди навчальної діяльності.

2. Складність переходу в учнів з ООП від наочно-чуттєвого пізнання до словесно-логічного. Доцільно проводити заняття з формування елементарних логічних операцій: узагальнення, аналізу, синтезу, серіації, класифікації.

Як передумова розвитку логічних операцій в учнів з ООП є формування умінь робити порівняння потрібних і непотрібних карток для навчання. Використання роботи з картками ми пропонуємо у кілька етапів.

Розпочинаємо урок із пропозиції учневі з ООП заповнити таблицю представлену на рис. 1. Так, учень разом з учителем обрає свій вид діяльності з-запропонованих піктограм (Наприклад із піктограм зображених на рис. 2).

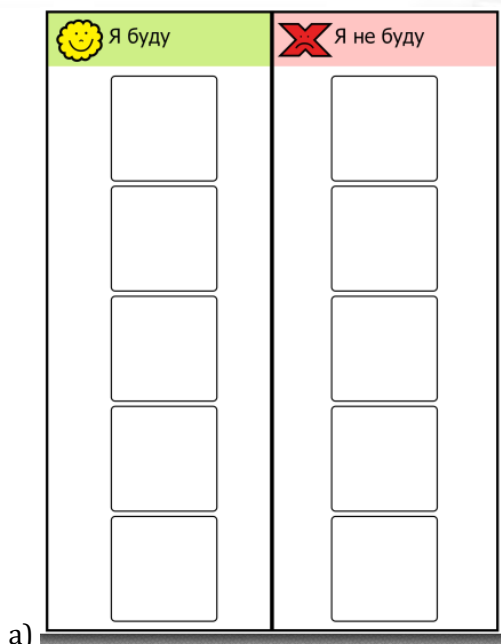

Рис. 1.

Тут ми ніби давали «вибір» для учня з ООП, але при цьому так будувати комунікацію з учнем, щоб були обрані потрібні нам картки, але при цьому «вибір» був за учнем з ООП.

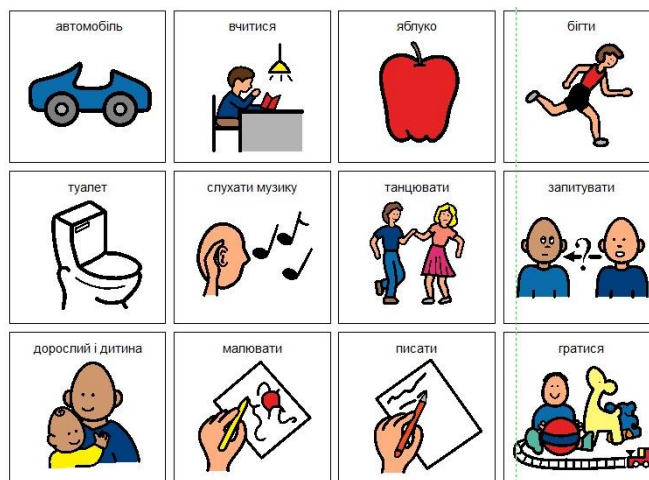

Рис. 2.

Наприклад. На уроці потрібно вчитись, писати, малювати, тощо. Учень натомість, щоб читати обирає, картку «танцювати». Ми ставили учневі з ООП запитання наступним чином:

1. Ти хочеш танцювати?
2. А в нас в класі нині є пристрій, що відтворює музику?

Отримавши у відповідь слово «ні» продовжуємо ставити питання наступним чином.

1. Поглянь скільки у нас в шкільній кімнаті книг?

СОЦІАЛЬНА РОБОТА ТА СОЦІАЛЬНА ОСВІТА

2. Можливо сьогодні почитаємо, адже ти можеш обрати сам книгу?

Коли отримуємо від учня схвальне «так» пропонуємо учневі з ООП викласти картку читати на колонку «я буду», але при цьому колонка «я не буду» має теж бути заповнена.

Коли у нас заповнена планшетка зображена на рис. 1, пропонуємо перенести картки на планшетку рис. 3 у колонку «зробити». Коли учень виконує завдання ми перекладаємо картку в колонку «виконано». Таким чином учень з ООП розуміє обсяг завдань, які він має виконати і скільки виконано.

ЗРОБИТИ				
ЗРОБЛЕНО				

Рис.3.

На уроках з природничих дисциплін, для виконання завдань ми сформували планшетку зображену на рис.4. Відмінність роботи з цією планшеткою є, те що, учень самостійно викладає послідовність виконання експерименту чи дослідження.

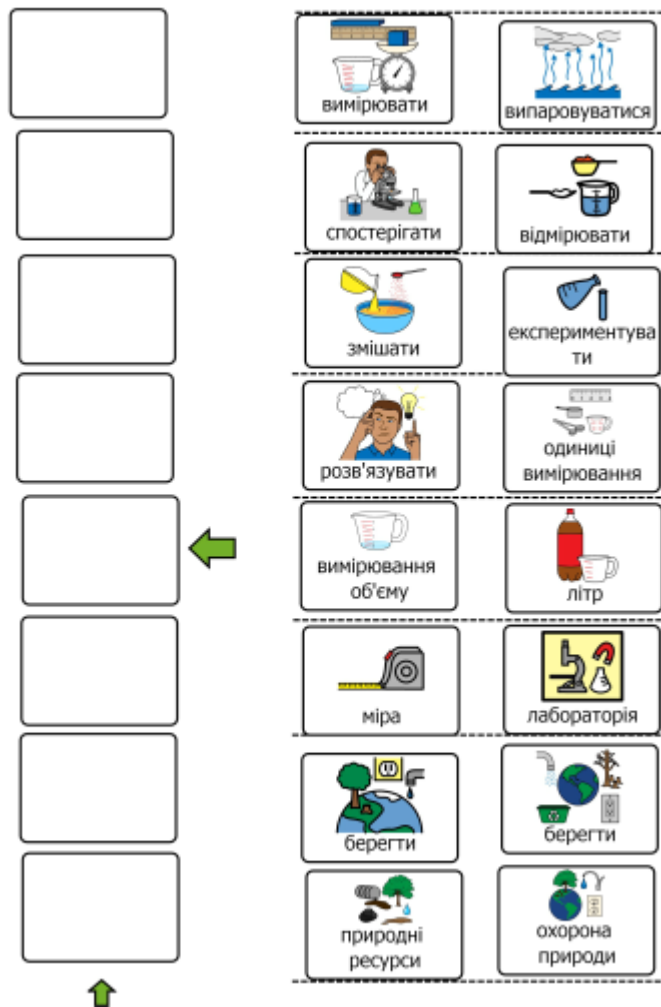

Рис. 4.

Використовуючи піктограми ми можемо навчати учнів з ООП порівнювати окремі ознаки об'єктів, відповідно від термінів: «однаковий – різний». Наприклад, учитель показує дитині піктограми «вода» та «лід» і просить визначити, які властивості у них однакові та чим вони відрізняються один від одного (рис. 5).

Використовуючи картки пекс ми можемо здійснювати узагальнення порівняльних однак. Так, використовуючи картки пекс «віднайди і поєднай», групуючи картинки у відповідності до ознаками «одиниці вимірювання» (рис. 5.) та ін.

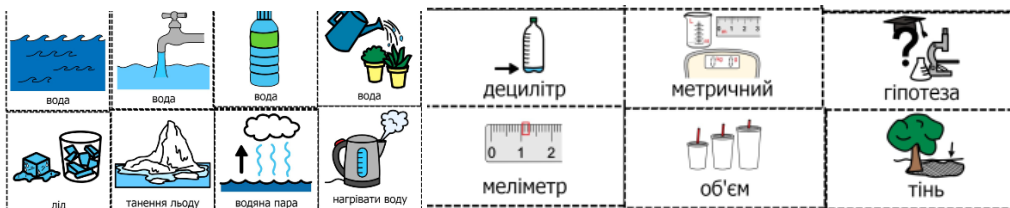

Рис. 5.

СОЦІАЛЬНА РОБОТА ТА СОЦІАЛЬНА ОСВІТА

Над виконанням завдань учні можуть працювати, як індивідуально так і в малих групах. Виконання завдань можна виконувати і в ігровій формі з використанням предметно-практичних маніпуляцій.

По завершенню виконання завдання, можемо запропонувати учневі скласти картку рефлексії (див. рис. 6).

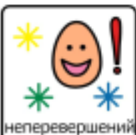

					ім'я _____
Сьогодні					
 понеділок	 вівторок	 середа	 четвер	 п'ятниця	
Я робив					
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	
Я ходив на					
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	
Мій день був					
 неперевершений	 хороший	 відмінний	 так собі	 поганий	

Рис. 6.

Під час уроку учитель із асистентом вчителя мають створювати вільну й невимушену атмосферу. Адже, під час уроків, не потрібно вимагати від учнів виконувати неможливі завдання та повного самоконтролю й суворого дотримання дисципліни.

Дозволяти учням робити незначні дисциплінарні порушення, дає можливість учителю підтримувати належний робочий рівень в класному колективі. Сильні емоції знижують здатність до навчання у будь-якої дитини, тим паче в учнів з ООП.

Під час уроків з природничих наук, під час освітнього процесу учнів з ООП звільняють від будь-якої другорядної, допоміжної та несуттєвої роботи. Наприклад, учневі зазначають точно з чого будуть починати виконання завдань (викладати картинки, починати робити записи, тощо).

Під час вивчення природознавства краще, щоб учні з ООП якомога менше писали. Зручно використовувати планшетки, комунікативні книги та зошити з надрукованими завданнями, де треба поставити відповідь, обвести її або домалювати.

Наприклад, у відповідності до модельних програм для 5 класу [15] вивчення природознавства освітньої галузі «Природничі науки» базової середньої освіти здійснюють під час формування пропедевтичних знань про механічний рух та його основних понять, що характеризують механічний рух, та ознайомлювали учнів з особливими освітніми потребами із механічними явищами. Основна мета навчання з такою категорією учнів навчати спостерігати різні механічні рухи в природі, аналізувати та описувати їх, сприяти активізації творчого мислення, розширювати кругозір, виховувати пізнавальний інтерес до вивчення природничих наук, зокрема пропедевтичне навчання про механічний рух з курсу шкільної фізики.

Представлені планшетки та дидактичні матеріали досить просто виготовити самостійно, за наявності навиків роботи на комп'ютері (програмне забезпечення «Бордмейкер»), принтері та ламінатора.

Оцінювати навчальних досягнення учнів рекомендуємо здійснювати відповідно до рекомендацій щодо оцінювання навчальних досягнень учнів 5-6 класів [20].

Представлені методичні рекомендації доцільно використовувати протягом усього освітнього процесу, а не тільки в межах одного уроку. Використання візуальної підтримки мотивує учнів тим, що саме учні з ООП найбільш не сконцентровані, і тому потрібно максимально зосередити їх увагу і, навіть, пояснити домашнє завдання, а таке подання інформації є досить доступним. Однак, як свідчать спостереження, нерідко використання такого виду завдань в інклюзивному класі неабияку зацікавленість всіх учнів. Після кожної виконаної справи, яку учні оцінюють під час уроку, педагог повинен робити її аналізі, спрямований на оцінку основних аспектів: які прийоми виявилися ефективними, що не є доцільним, достовірним і чому.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямку. Отже, створення інклюзивного безбар'єрного освітнього середовища потребує об'єднаних зусиль із боку держави, закладів освіти, батьків, громадських організацій, щодо теоретичних та експериментальних досліджень методичних та психолого-педагогічних аспектів організації діяльності учнів при вивченні природничих наук в інклюзивному класі.

Використання сучасних технологій візуальної підтримки дозволяє зробити висновок, що в умовах впровадження реформ Нової української школи, проблеми інтеграції учнів з ООП до вивчення природничих наук, залишаються актуальними, а навчання поступово змінюється.

Тому є, необхідність вивчення природничих дисциплін із візуальною підтримкою в умовах безбар'єрного освітнього середовища, ефективно сприяє підвищенню рівня розвитку учнів з ООП безперечно. За допомогою використання візуальної підтримки учнів з ООП в умовах інклюзивного освітнього середовища розвиватимуть краще інтуїтивне, творче, комунікативні, уміння та навички самостійності у прийнятті рішень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондар В. І., Золотоверх В. В. Диференційоване навчання учнів з особливостями інтелектуального розвитку в інтегрованих класах як умова рівного доступу до якісної освіти. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 17. Теорія і практика навчання та виховання.* 2019. Вип. 31. С.3–8. ULR: <http://surl.li/lfaghl> (дата звернення 05. 06. 24 р.).

2. Бондар В.І. Диференційоване навчання дітей з особливостями інтелектуального розвитку в закладах загальної середньої освіти. *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки)*: збірник наукових праць. 2019, Вип. 13. Кам'янець-Подільський: ПП «Медобори-2006». URL: DOI 10.32626/2413-2578.2019-13.5-18 (дата звернення 21.05.24 р.)
3. Василюк А. Про інклюзивну компетентність вчителя. *Інклюзивна освіта: ідея, стратегія, результат*: матеріали II Всеукраїнської міждисциплінарної науково-практичної конференції, 20 жовтня 2022, Тернопіль. URL: <http://surl.li/ondjl> (дата звернення 05. 06. 24 р.)
4. Впроваджуємо інклюзію в закладі освіти: посібник. Державна служба якості України, 2023, 86 с. URL: <http://surl.li/ondkb> (дата звернення 04. 04. 24 р.).
5. Енциклопедія освіти / Нац. акад. пед. Наук України ; гол. ред. В.Г. Кремінь; заст. гол. ред. В. І. Луговий, О. М. Топузов; відп. наук. секр. С.О. Сисоєв; редкол.: О. І. Ляшенко, С. Д. Максименко, Н. Г. Ничкало та інші. 2-ге вид., допов. та перероб. Київ: Юрінком Інтер, 2021. 1144 с.
6. Засекіна Т.М. Інтеграція в шкільній природничій освіті: теорія і практика : монографія. Київ: Педагогічна думка, 2020. 400 с.
7. Інклюзивне навчання. Оперативні статистичні дані. URL: <http://surl.li/emsvvr> (дата звернення: 05. 07. 24р.).
8. Колупаєва А. А., Таранченко О.М. Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному освітньому середовищі : навч.-метод. посіб. Харків: Вид-во «Ранок», 2019. 304 с.
9. Колупаєва А.А. та ін. Асистент вчителя у закладі загальної середньої освіти з інклюзивною формою навчання: навч.-метод. посіб. Харків : Видавництво «Ранок», 2019. 216 с.
10. Конвенція про права осіб з інвалідністю (Конвенція про права інвалідів) : Конвенція Орг. Об'єдн. Націй від 13.12.2006 р. : станом на 19 черв. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text (дата звернення: 23.05.24 р.)
11. Концепція Нової української школи. Міністерство освіти і науки України, 2016. 40 с. URL : <https://cutt.ly/ghofiwa> (дата звернення 19. 05. 2024 р.).
12. Методичні рекомендації і приклади реалізації НУШ у 5–6 класах на основі досвіду освітян столиці: природнича, математична, інформатична, технологічна, соціальна і здоров'ябережувальна галузі: навч.-метод. посіб. / за заг. ред. І.П. Воротникової. Київ: ФОП Ямчинський О.В., 2022. 188 с.
13. Модельні навчальні програми з природничої освітньої галузі. URL : <http://surl.li/siyvtt> (дата звернення 20. 06. 2024 р.).
14. Порошенко М. А. Інклюзивна освіта : навчальний посібник. Київ : ТОВ «Агенство» «Україна», 2019. 300 с.
15. Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти : Постанова Каб. Міністрів України від 23.11.2011 р. № 1392 : станом на 1 верес. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-п#Text> (дата звернення: 04.04.2023).
16. Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти : Постанова Каб. Міністрів України від 15.09.2021 р. № 957 : станом на 6 верес. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-п#Text> (дата звернення: 20. 07. 24 р.).
17. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII : станом на 27 черв. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення 24. 04. 2024 р.).
18. Про схвалення Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року : Розпорядж. Каб. Міністрів України від 14.04.2021 р. № 366-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-р#Text> (дата звернення: 20. 06. 24 р.).
19. Про схвалення Національної стратегії розвитку інклюзивного навчання на період до 2029 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації на 2024–2026 роки : Розпорядж. Каб. Міністрів України від 07.06.2024 р. № 527-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/527-2024-р#Text> (дата звернення: 10. 07. 24 р.).
20. Рекомендації щодо оцінювання навчальних досягнень учнів 5–6 класів, які здобувають освіту відповідно до нового Державного стандарту базової середньої освіти. Додаток до Наказу МОН №289 від 01 квітня 2022 року – НУШ. Ресурсний центр. НУШ. Ресурсний центр.

URL: <https://nushub.org.ua/resource/rekomendacziyi-shhodo-oczinuyvannya-navchalnyh-dosyagnen-uchniv-5-6-klasiv-yaki-zdobuyayut-osvitu-vidpovidno-do-novogo-derzhavnogo-standartu-bazovoyi-serednoyi-osvity-dodatok-do-nakazu-mon-N9/> (дата звернення: 05. 07. 24р.).

21. Теорія і практика інклюзивної освіти: навч.-метод. посіб. / упорядник Бондар К. М. 2-ге вид., доп. Проект «Підтримка інклюзивної освіти у м. Кривий Ріг», 2019. 170 с.

22. Чайка М. С., Усатенко Г. В., Кривоногова О. В. Теорія та практика використання альтернативної комунікацій для осіб з особливими освітніми потребами : навч.-метод. посіб. Київ: ФОП Усатенко Г. В., 2021. 80 с.

REFERENCES

1. Bondar V. I., Zolotoverkh V. V. Dyferentsiiovane navchannia uchniv z osoblyvostiamy intelektualnogo rozvytku v intehrovanykh klasakh yak umova rivnoho dostupu do yakisnoi osvity. Naukovyi chasopys NPU imeni M.P. Drahomanova. Seriiia 17. Teoriia i praktyka navchannia ta vykhovannia. 2019. Vyp. 31. S.3–8. URL: <http://surl.li/lfaghl> (data zvernennia 05. 06. 24 r.).
2. Bondar V.I. Dyferentsiiovane navchannia ditei z osoblyvostiamy intelektualnogo rozvytku v zakladakh zahalnoi serednoi osvity. Aktualni pytannia korektsiinoi osvity (pedahohichni nauky): zbirnyk naukovykh prats.2019, Vyp. 13. Kamianets-Podilskyi: PP «Medobory-2006». URL: DOI 10.32626/2413-2578.2019-13.5-18 (data zvernennia 21.05.24 r.)
3. Vasyliuk A. Pro inkluzyvnu kompetentnist vchytelia. Inkluzyvna osvita: ideia, stratehiia, rezultat: materialy II Vseukrainskoi mizhdystsyplinarnoi naukovo-praktychnoi konferentsii, 20 zhovtnia 2022, Ternopil. URL: <http://surl.li/ondjl> (data zvernennia 05. 06. 24 r.)
4. Vprovadzhuiemo inkluziiu v zakladi osvity: posibnyk. Derzhavna sluzhba yakosti Ukrainy, 2023, 86 s. URL: <http://surl.li/ondkb> (data zvernennia 04. 04. 24 r.).
5. Entsyklopediia osvity / Nats. akad. ped. Nauk Ukrainy ; hol. red. V.H. Kremin; zast. hol. red. V. I. Luhovyi, O. M. Topuzov; vidp. nauk. sekr. S.O. Sysoiev; redkol.: O. I. Liashenko, S. D. Maksymenko, N. H. Nychkalo ta inshi. 2-he vyd., dopov. ta pererob. Kyiv: Yurinkom Inter, 2021. 1144 s.
6. Zasiiekina T.M. Intehratsiia v shkilnii pryrodnychii osviti: teoriia i praktyka : monohrafiia. Kyiv: Pedahohichna dumka, 2020. 400 s.
7. Inkluzyvne navchannia. Operatyvni statystychni dani. URL: <http://surl.li/emsvr> (data zvernennia: 05. 07. 24r.).
8. Kolupaieva A. A., Taranchenko O.M. Navchannia ditei z osoblyvymy osvitnimy potrebamy v inkluzyvnomu osvitnomu seredovyschi : navch.-metod. posib. Kharkiv: Vyd-vo «Ranok», 2019. 304 s.
9. Kolupaieva A.A. ta in. Asystent vchytelia u zakladi zahalnoi serednoi osvity z inkluzyvnoiu formoiu navchannia: navch.-metod. posib. Kharkiv : Vydavnytstvo «Ranok», 2019. 216 s.
10. Konventsiia pro prava osib z invalidnistiu (Konventsiia pro prava invalidiv) : Konventsiia Orh. Obiedn. Natsii vid 13.12.2006 r. : stanom na 19 cherv. 2023 r. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text (data zvernennia: 23.05.24 r.)
11. Kontseptsiia Novoi ukrainskoi shkoly. Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy, 2016. 40 s. URL : <https://cutt.ly/ghofiwa> (data zvernennia 19. 05. 2024 r.).
12. Metodychni rekomendatsii i pryklady realizatsii NUSh u 5–6 klasakh na osnovi dosvidu osvitan stolytsi: pryrodnycha, matematychna, informatychna, tekhnolohichna, sotsialna i zdoroviaberezhualna haluzi: navch.-metod. posib. / za zah. red. I.P. Vorotnykovo. Kyiv: FOP Yamchynskyi O.V., 2022. 188 s.
13. Modelni navchalni prohramy z pryrodnychoi osvitnoi haluzi. URL : <http://surl.li/siyvtt> (data zvernennia 20. 06. 2024 r).
14. Poroshenko M. A. Inkluzyvna osvita : navchalnyi posibnyk. Kyiv : TOV «Ahenstvo» «Ukraina», 2019. 300 s.
15. Pro zatverdzhennia Derzhavnogo standartu bazovoi i povnoi zahalnoi serednoi osvity : Postanova Kab. Ministriv Ukrainy vid 23.11.2011 r. № 1392 : stanom na 1 veres. 2020 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-p#Text> (data zvernennia: 04.04.2023).

16. Pro zatverdzhennia Poriadku orhanizatsii inkliuzyvnoho navchannia u zakladakh zahalnoi serednoi osvity : Postanova Kab. Ministriv Ukrainy vid 15.09.2021 r. № 957 : stanom na 6 veres. 2022 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-p#Text> (data zvernennia: 20. 07. 24 r.).
17. Pro osvitu : Zakon Ukrainy vid 05.09.2017 r. № 2145-VIII : stanom na 27 cherv. 2024 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (data zvernennia 24. 04. 2024 r.).
18. Pro skhvalennia Natsionalnoi stratehii iz stvorennia bezbariernoho prostoru v Ukraini na period do 2030 roku : Rozporiadzh. Kab. Ministriv Ukrainy vid 14.04.2021 r. № 366-r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-r#Text> (data zvernennia: 20. 06. 24 r.).
19. Pro skhvalennia Natsionalnoi stratehii rozvytku inkliuzyvnoho navchannia na period do 2029 roku ta zatverdzhennia operatsiinoho planu zakhodiv z yii realizatsii na 2024–2026 roky : Rozporiadzh. Kab. Ministriv Ukrainy vid 07.06.2024 r. № 527-r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/527-2024-r#Text> (data zvernennia: 10. 07. 24 r.).
20. Rekomendatsii shchodo otsiniuvannia navchalnykh dosiahnen uchniv 5–6 klasiv, yaki zdo buvaiut osvitu vidpovidno do novoho Derzhavnogo standartu bazovoi serednoi osvity. Dodatok do Nakazu MON №289 vid 01 kvitnia 2022 roku – NUSh. Resursnyi tsentr. NUSh. Resursnyi tsentr. URL: <https://nushub.org.ua/resource/rekomendaciyi-shhodo-oczinyuvannya-navchalnyh-dosyagnen-uchniv-5-6-klasiv-yaki-zdobuvayut-osvitu-vidpovidno-do-novogo-derzhavnogo-standartu-bazovoyi-serednoyi-osvity-dodatok-do-nakazu-mon-№/> (data zvernennia: 05. 07. 24r.).
21. Teoriia i praktyka inkliuzyvnoi osvity: navch.-metod. posib. / uporiadnyk Bondar K. M. 2-he vyd., dop. Proiekt «Pidtrymka inkliuzyvnoi osvity u m. Kryvyi Rih», 2019. 170 s.
22. Chaika M. S., Usatenko H. V., Kryvonohova O. V. Teoriia ta praktyka vykorystannia alternatyvnoi komunikatsii dlia osib z osoblyvymy osvitnimy potrebamy : navch.-metod. posib.. Kyiv: FOP Usatenko H. V., 2021. 80 s.